

TASVIRIY SAN'ATINING TALABALAR KAMOLOTIDAGI O'RNI

Bobomurodov Eshmamat Norbadalovich
Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi
BobomurodovE@gmail.com
+998 91 969 71 55

Annotatsiya: Mazkur maqolada tasviriy san'atining talaba shaxsini har tomonlama rivojlantirishdagi o'rni, uning estetik did, ijodiy tafakkur, kuzatuvchanlik, mustaqil fikrlash va hissiy idrokni shakllantirishga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, rangtasvir mashg'ulotlarining pedagogik imkoniyatlari, ranglar uyg'unligi, kompozitsion tafakkur va badiiy obraz yaratish jarayonining ta'limiy-tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni o'rganish, tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanilgan. Natijada rangtasvir mashg'ulotlarini samarali tashkil etish talabalarning badiiy-estetik dunyoqarashi, ijodiy faolligi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslangan.

Kalit so'zlar: rangtasvir, tasviriy san'at, talaba kamoloti, estetik tarbiya, ijodiy tafakkur, ranglar uyg'unligi, kompozitsiya, badiiy idrok, kasbiy kompetensiya.

Abstract: This article examines the role of painting in the comprehensive development of university students, focusing on aesthetic taste, creative thinking, observation, independent reasoning, and emotional perception. It analyzes the educational potential of painting lessons, color harmony, compositional thinking, and artistic image creation. The study employs literature review, analysis, comparison, and synthesis methods. The findings suggest that effectively organized painting activities can contribute to students' artistic and aesthetic awareness, creative engagement, and professional competencies.

Keywords: painting, fine arts, student development, aesthetic education, creative thinking, color harmony, composition, artistic perception, professional competence.

KIRISH

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida talabalarning nafaqat nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini, balki ma'naviy dunyosi, estetik qarashlari, ijodiy salohiyati va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda tasviriy san'at, xususan, rangtasvir alohida o'rin tutadi.

Rangtasvir insonning borliqni badiiy idrok etishi, tabiat va jamiyatdagi go'zallikni anglab yetishi hamda o'z ichki kechinmalarini tasviriy vositalar orqali ifodalashiga imkon beruvchi san'at turidir.

Rangtasvir faqat rang va shakllarni tasvirlash texnikasini o'rgatuvchi fan emas, balki talabalarning estetik dunyoqarashi, hissiy idroki, kuzatuvchanligi va ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi ta'limiy vositadir. Talaba rangtasvir mashg'ulotlari davomida predmetlarning shakli, hajmi, rangi, yorug'-soya munosabatlari va fazoviy joylashuvini kuzatadi. Ushbu jarayon uning ko'rish xotirasi, tahliliy fikrlashi va tasviriy ifoda imkoniyatlarini takomillashtiradi.

Jon Dyui o'zining "Art as Experience" ("San'at tajriba sifatida") asarida san'atni insonning hayotiy tajribasi va estetik idroki bilan bog'liq hodisa sifatida talqin qiladi [1]. Mazkur yondashuv rangtasvirni faqat texnik mashqlar majmui sifatida emas, balki shaxsning hissiy, aqliy va ijodiy tajribasini boyituvchi pedagogik faoliyat sifatida o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Rangtasvir ta'limida talabaning mustaqil kuzatishi, ranglarni o'zaro taqqoslashi, kompozitsion yechimlarni izlashi va o'z ijodiy qarorini asoslay olishi muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, natyurmort, manzara va portret janrlarida ishlash talabaning borliqni yaxlit idrok etishi, obraz yaratishi va o'ziga xos badiiy yondashuvni shakllantirishiga yordam beradi.

NATIJALAR

Nazariy tahlil rangtasvir mashg'ulotlarining talabalar kamolotiga ta'sirini bir nechta o'zaro bog'liq yo'nalishlarda ko'rib chiqish imkonini berdi.

Rangtasvirning estetik didni shakllantirishdagi o'rni

Rangtasvir talabalarda go'zallikni ko'ra bilish, ranglar o'rtasidagi munosabatlarni anglash va tasviriy obrazning badiiy qiymatini baholash qobiliyatini rivojlantiradi. Ranglarning iliq va sovuq turlari, yorug'lik va soya munosabatlari, kontrast va nyuanslarni o'rganish orqali talabalar vizual muhitni chuqurroq idrok etishga o'rganadilar.

Masalan, natyurmort ishlash jarayonida talaba predmetlarning mahalliy rangini kuzatish bilan cheklanmaydi. U yorug'lik ta'sirida rangning o'zgarishi, atrofdagi predmetlarning aks ta'siri va umumiy rang muhitining kompozitsiyaga ta'sirini ham hisobga oladi. Bu esa estetik kuzatuvchanlik va badiiy tahlil ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Ijodiy tafakkur va mustaqil fikrlashning rivojlanishi

Rangtasvir mashg'ulotlari talabaning tayyor namunani takrorlashidan ko'ra, mustaqil badiiy yechim topishiga yo'naltirilganda yanada samarali bo'ladi. Bunda

talaba mavzuni tanlash, ranglar palitrasini belgilash, kompozitsiyani tashkil etish va tasvirning hissiy ta'sirini kuchaytirish bo'yicha qarorlar qabul qiladi.

Ijodiy topshiriqlar davomida talabalar bir xil obyektни turli rang munosabatlari yoki kompozitsion yechimlar asosida tasvirlashlari mumkin. Bunday faoliyat ularning muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashishi, muqobil variantlarni solishtirishi va o'z qarorini izohlashiga yordam beradi.

Guodong Chen va Yamei Li rangtasvir ta'limida texnik mashqlar bilan bir qatorda ijodiy ong va konseptual yondashuvni rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi [2]. Ushbu qarash rangtasvir mashg'ulotlarini faqat tasviriy mahoratni takomillashtirish bilan cheklamasdan, g'oya va badiiy mazmunni shakllantirishga yo'naltirish zarurligini ko'rsatadi.

Kuzatuvchanlik va bilish jarayonlarining takomillashishi

Rangtasvir bilan shug'ullanish jarayonida talaba predmetlarning shakli, o'lchami, fazodagi o'rni, rang tusi va yorug'lik darajasini o'zaro taqqoslaydi. Bu faoliyat uning diqqatini muayyan obyektga yo'naltirish, muhim belgilarni ajratish va kuzatgan ma'lumotlarini tasviriy shaklda ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ayniqsa, naturadan ishlash mashg'ulotlari predmetlarni yaxlit idrok etish va ularning qismlari o'rtasidagi nisbatlarni aniqlashga yordam beradi. Talaba dastlab umumiy shakl va rang munosabatlarini belgilaydi, so'ngra detallarni aniqlashtiradi. Bunday izchil faoliyat rejalashtirish, tahlil qilish va o'z ishini nazorat qilish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Hissiy-ma'naviy kamolot va milliy qadriyatlarni anglash

Rangtasvir insonning ichki kechinmalari va voqelikka munosabatini badiiy ifodalash imkonini beradi. Rang tanlash, obraz yaratish va tasviriy kompozitsiyani tashkil etish jarayonida talaba o'z hissiyotlarini anglash hamda ularni maqsadli ifodalashni o'rganadi.

O'zbek xalq amaliy san'ati, milliy naqshlar, tarixiy me'moriy obidalar va milliy liboslar ranglarini o'rganish talabalarda milliy madaniy merosga qiziqishni oshirishi mumkin. Bunda an'anaviy rang uyg'unligi va bezak elementlarini tahlil qilish orqali milliy san'atning estetik xususiyatlari chuqurroq anglanadi.

Shu bilan birga, rangtasvir mashg'ulotlarida turli madaniyatlar san'at namunalari bilan tanishish talabalarning boshqa xalqlar badiiy merosiga hurmat bilan munosabatda bo'lishiga yordam beradi.

Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish

Rangtasvir tasviriy san'at, dizayn, pedagogika, me'morchilik va boshqa ijodiy yo'nalishlarda tahsil olayotgan talabalar uchun muhim amaliy tayyorgarlik

vositasidir. Ranglarni aralashtirish, kompozitsiya tuzish, hajmni rang orqali ifodalash va badiiy yaxlitlikka erishish bo'yicha egallangan ko'nikmalar kasbiy faoliyatda qo'llanishi mumkin.

Quyidagi jadvalda rangtasvir mashg'ulotlarining asosiy pedagogik imkoniyatlari umumlashtirilgan.

1-jadval. Rangtasvir mashg'ulotlarining talaba kamolotiga ta'siri

Rivojlanish yo'nalishi	Asosiy faoliyat	Kutiladigan pedagogik natija
Estetik rivojlanish	Ranglar uyg'unligini tahlil qilish	Badiiy did va estetik idrokning shakllanishi
Ijodiy rivojlanish	Mustaqil kompozitsiya yaratish	Ijodiy tafakkur va original yechimlar izlash
Bilish jarayonlari	Naturadan kuzatish va tasvirlash	Diqqat, kuzatuvchanlik va tahliliy fikrlashning rivojlanishi
Hissiy-ma'naviy rivojlanish	Badiiy obraz yaratish va tahlil qilish	Hissiyotlarni ifodalash va madaniy qadriyatlarni anglash
Kasbiy rivojlanish	Rang, shakl va texnik usullar bilan ishlash	Tasviriy mahorat va kasbiy kompetensiyalarning takomillashishi

Jadvaldagi natijalar nazariy tahlil asosida shakllantirilgan pedagogik kutilmalardir; ular eksperimental yo'l bilan o'lchangan natijalar sifatida qaralmasligi lozim.

MUHOKAMA

O'tkazilgan nazariy tahlil rangtasvirni talabalarning har tomonlama kamolotiga xizmat qiluvchi ko'p qirrali pedagogik vosita sifatida baholash imkonini beradi. Biroq uning samaradorligi mashg'ulotlarning mazmuni, tashkil etilishi va talabaning ijodiy faoliyatga qay darajada jalb etilishiga bog'liq.

An'anaviy yondashuvda ayrim hollarda tasvirning texnik jihatlarini, predmet o'xshashligi va qoidalarga rioya qilishga ustuvor ahamiyat beriladi. Bunday ko'nikmalar zarur bo'lsa-da, ular talabaning mustaqil badiiy fikrlashi bilan uyg'unlashgandagina ta'limning rivojlantiruvchi imkoniyatlari to'liqroq namoyon bo'ladi. Shu bois o'qituvchi talabaga faqat tayyor yechimni ko'rsatish bilan cheklanmasdan, izlanish, tajriba o'tkazish va o'z qarorini asoslash uchun sharoit yaratishi lozim.

Rangtasvir mashg'ulotlarida quyidagi pedagogik yondashuvlarni qo'llash maqsadga muvofiq:

- **Muammoli ta'lim.** Talabalarga bir mavzuni turli rang va kompozitsion yechimlarda ifodalash vazifasini berish.
- **Loyiha metodi.** Muayyan mavzu asosida mustaqil ijodiy ish yaratish, uni taqdim etish va himoya qilish.
- **Tahliliy muhokama.** Talabalarning ishlarini rang uyg'unligi, kompozitsiya, mazmun va individual yondashuv mezonlari asosida muhokama qilish.
- **Refleksiv yondashuv.** Talabaga o'z ishining kuchli tomonlari, kamchiliklari va keyingi rivojlanish yo'nalishlarini mustaqil aniqlash imkonini berish.
- **Madaniyatlararo yondashuv.** Milliy va jahon tasviriy san'ati namunalarini qiyosiy o'rganish orqali badiiy dunyoqarashni kengaytirish.

Baholash jarayonida faqat yakuniy tasvirning texnik sifatiga e'tibor qaratish yetarli emas. Talabaning ijodiy izlanishi, rang tanlashdagi asoslanganligi, kompozitsion fikrlashi, mustaqilligi va o'z ishini tahlil qila olishi ham hisobga olinishi kerak.

Bundan tashqari, rangtasvir mashg'ulotlarining talabalar kamolotiga ta'sirini yanada aniqroq baholash uchun kelgusida tajriba-sinov tadqiqotlarini tashkil etish muhimdir. Bunda dastlabki va yakuniy natijalarni taqqoslash, talabalarning ijodiy ishlari portfoliolarini tahlil qilish, kuzatuv hamda so'rov metodlaridan foydalanish mumkin. Bu yondashuv rangtasvir ta'limining turli rivojlanish ko'rsatkichlariga ta'sirini dalillar asosida aniqlash imkonini beradi.

Shunday qilib, rangtasvir ta'limining mazmuni texnik mahorat, ijodiy erkinlik, estetik idrok va shaxsiy rivojlanish o'rtasidagi muvozanatga asoslanishi lozim. Aynan shu uyg'unlik talabalarning nafaqat tasviriy savodxonligini, balki kengroq ma'nodagi badiiy va ma'naviy kamolotini qo'llab-quvvatlaydi.

XULOSA

Rangtasvir tasviriy san'ati talabalar kamolotida muhim ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi ahamiyatga ega. Nazariy tahlil natijasida uning talabalarning estetik didi, ijodiy tafakkuri, kuzatuvchanligi, hissiy idroki va kasbiy mahoratini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslandi.

Rangtasvir mashg'ulotlari orqali talabalar rang va shakllarni kuzatish, kompozitsion munosabatlarni aniqlash, badiiy obraz yaratish hamda o'z ijodiy qarorlarini asoslash ko'nikmalarini egallashlari mumkin. Milliy va jahon tasviriy san'ati namunalarini o'rganish esa ularning madaniy dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi.

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Rangtasvir estetik tarbiya va badiiy didni shakllantirishning muhim pedagogik vositasidir.
2. Mustaqil ijodiy topshiriqlar talabalarning fikrlash, izlanish va badiiy qaror qabul qilish imkoniyatlarini rivojlantiradi.
3. Naturadan ishlash va rang munosabatlarini tahlil qilish kuzatuvchanlik, diqqat va tasviriy savodxonlikni takomillashtirishga xizmat qiladi.
4. Milliy san'at namunalarini rangtasvir ta'limiga integratsiya qilish madaniy merosga hurmatni kuchaytirishi mumkin.
5. Ta'lim samaradorligini oshirish uchun texnik mahoratni ijodiy mustaqillik, refleksiya va mezonlarga asoslangan baholash bilan uyg'unlashtirish zarur.

Umuman olganda, rangtasvirni o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan, ijodiy va amaliy yondashuvlardan foydalanish talabalarning badiiy-estetik rivojlanishi uchun muhim shartlardan biridir. Kelgusida ushbu xulosalarni amaliy tajriba-sinov tadqiqotlari orqali tekshirish mavzuning ilmiy asoslanganligini yanada mustahkamlashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey, J. *Art as Experience*. New York: Minton, Balch & Company, 1934.
2. Chen, G., Li, Y. *Exploration on the Teaching Practice of Color Foundation of Painting Majors in Colleges and Universities*. Journal of Education and Educational Research. DOI: <https://doi.org/10.54097/1yf04j33>
3. Abdurahmonova, D. N. qizi. *Enhancing Aesthetic Literacy in School Students Through Color Painting Lessons*. O'rta Osiyoda ijtimoiy va gumanitar tadqiqotlar, 2025, 1(3), 104–107. <https://globalscholars.uz/index.php/oigt/article/view/1558>
4. Nabiyeu, B. A. o'g'li, Tadjibayev, A. B. *Rangtasvir darslarida talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirish modeli*. Ta'lim ufqlari, 2026, 1-son, 5–9. <https://www.smartquillpublishing.uz/en/articles/rangtasvir-darslarida-talabalarning-mustaqil-ijodiy-faoliyatini-bosqichma-bosqich-rivojlantirish-modeli>
5. Murodova, S. A. qizi. *Developing Students' Color Perception and Composition Skills in Visual Arts Lessons Through an Integrated Approach*. Science and Culture: Innovations of the 21st Century, 2026, 2(1–2), 442–446. <https://globalscholars.uz/index.php/scic/article/view/2083>